

**Mijsakarība starp skrīninga iespēju izmantošanu
un institucionālo uzticēšanos Latvijas populācijā**

***Association Between Screening Options Usage
and Institutional Trust among Latvian Population***

Mg.psych. **Jekaterina Bierne**
Dr.psych. prof. **Kristīne Mārtinsone**

Pētījuma aktualitāte

04.02.2020. Eiropas Komisija ziņoja par iniciatīvu «Europe's Beating Cancer Action Plan», prognozējot, kā pēc 2035.gada vēzis var tapt par izplatītāko nāves cēloni Eiropā. Programmā ietilps 4 bloki: 1) profilakse, 2) diagnostika, 3) ārstēšana, 4) sociālais un psiholoģiskais atbalsts.

Visu šo funkciju izpildē milzīga loma ir dažāda veida institūcijām, uzticēšanās kurām ir svarīga produktīvajai sadarbībai ar iedzīvotājiem vēža profilakses iniciatīvu un ar to saistīto programmu īstenošanā.

Mijsakarība starp valsts finansēta vēža skrīninga iespēju izmantošanu un institucionālo uzticēšanos Latvijas populācijā tiek analizēta, ņemot vērā plānota promocijas darba tēmu: «**Skrīninga diagnostikas uzaicinājumu uztveres un izmantošanas izvērtējums un veselības uzvedības dalībai skrīninga programmās sekmēšanas principi Latvijas sieviešu populācijā**» un daļēji (selektīvi) izmantojot datu masīvu, kas iegūts INTERFRAME-LV projekta ietvaros veiktajā nacionāli reprezentatīvā pētījumā.

Pētījuma mērķis un izlase

Pētījuma mērķis: izanalizēt mijsakarības starp valsts finansēta skrīninga iespēju izmantošanu un institucionālo uzticēšanos Latvijas populācijā, balstoties uz INTERFRAME-LV projekta ietvaros veiktā nacionāli reprezentatīvā pētījuma datiem.

No 1014 respondentiem ap **410** respondentiem bija snieguši atbildes uz visu interesējošo jautājumu kopu pētījumā mērķī norādīto mijsakarību analīzei.

Atspoguļojot aktuālos datus atsevišķo mainīgo lielumu (piemēram, uztvertais veselības aprūpes sistēmas draudzīgums vai skrīningā iespēju izmantošana), vērtību sadalījumiem tika izmantoti paplašinātas izlases dati vai tikai valsts finansēta skrīninga sieviešu mērķauditorijas izlases dati*

Pētījuma mainīgie lielumi un aptaujas jautājumi

Mainīgais lielums:	Jautājums un skala:
Valsts finansēta skrīninga iespēju izmantošana	<p><i>Vai Jūs izmantojat vēža bezmaksas profilaktisko izmeklējumu (skrīninga) iespējas?</i></p> <p><i>(skala: 1 – nē un neplānoju, 2 – nēm bet plānoju, 3 – jā, dažas iespējas, 4 – jā, visas iespējas)</i></p>
Institucionālā uzticēšanās	<p><i>Cik lielā mērā Jūs personīgi uzticiaties katrai no iestādēm:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> <i>• Veselības aprūpes sistēmai</i> <i>• Latvijas Saeimai</i> <i>• Valdībai (Ministru kabinetam)</i> <i>• Vietējai pašvaldībai</i> <i>• Zinu medijiem</i> <i>• Valsts sociālās drošības sistēmai</i> <p><i>(skala no 1 – neuzticos vispār līdz 10 - uzticos pilnībā)</i></p>
Uztvertais veselības aprūpes sistēmas draudzīgums	<p><i>Cik lielā mērā, Jūsaprāt, veselības aprūpes sistēma Latvijā kopumā ir pacientam draudzīga - cik lielā mērā Jūs izjūtat to kā atbalstošu, saņemot pakalpojumus?</i></p> <p><i>(skala no 1 – absolūti nedraudzīga līdz 10 – pilnīgi draudzīga)</i></p>

Atsevišķi dati par valsts finansēta skrīninga iespēju izmantošanu

- **46.1% vīriešu un 34.4% sieviešu neizmanto valsts apmaksāta skrīninga iespējas**
- **Kopumā 25.9% respondentu neplāno darīt to nākotnē**
- **Tikai 18.9% respondentu izmanto visas valsts apmaksāta skrīninga iespējas**
- **21.5 % vīriešu un 10.2% sieviešu ziņoja, ka nav informēti par valsts apmaksāta skrīninga iespējām.**

Sieviešu dalība valsts finansēta krūts un dzemdes kakla vēža skrīninga programmā

- No 427 atbildes sniegušajām valsts apmaksāta skrīninga ielūgumu saņemšanas vecumā esošajām respondentēm, **43,8 % neizmanto** valsts apmaksāta skrīninga iespējas (n=187), un **56,2%** (n=240) **izmanto** valsts apmaksāta skrīninga iespējas.
- Jaunāko respondenšu kategorijā (25-34 gadi) valsts apmaksāta dzemdes kakla vēža skrīningtesta citoloģiskā izmeklējuma iespēju nelietotājas (**55,3%**) procentuāli pārsniedz lietotājas (**44,7%**), ko var izskaidrot ar zemu uztraukumu par veselības stāvokli un vēža diagnostikas varbūtību šādā vecumā.
- Nākamajā vecuma kategorijā (35-49 gadi) valsts apmaksāta dzemdes kakla vēža skrīningtesta citoloģiskā izmeklējuma iespēju lietotāju īpatsvars procentuāli pieaug (**55,9%**) un sāk pārsniegt nelietotājas (**44,1%**).
- Līdzīga aina saglabās nākamajā vecuma kategorijā (50-59 gadi), kurā respondentes līdztekus valsts apmaksāta dzemdes kakla vēža skrīningtesta citoloģiskā izmeklējuma uzaicinājumiem sāk saņemt krūts vēža skrīninga ar mamogrāfijas metodi uzaicinājumus (**45%** nelietotājas pret **55%** lietotāju).
- Vecumā kategorijā no 60 līdz 70 gadiem valsts apmaksāta skrīninga nelietotāju procentuālais īpatsvars izteikti samazinās (**32,3%**) un lietotāju procentuālais īpatsvars pieaug (**67,7%**).

Mijsakarības starp valsts apmaksāta skrīninga iespēju izmantošanu un uzticēšanos atsevišķām institūcijām

Respondentu Institucionāla uzticēšanās		Latvijas Saeimai	Valdībai (Ministru kabinetam)	Latvijas Tiesu sistēmai	Ziņu medijiem	Vietējai pašvaldībai	Policijai	Veselības aprūpes sistēmai	Valsts sociālās drošības sistēmai
Valsts apmaksāta skrīninga izmantošana	Pearson Correlation	,144**	,137**	.047	,098*	.044	.088	.033	-.011
	Sig. (2-tailed)	.004	.005	.360	.047	.374	.075	.496	.825
	N	406	407	390	410	409	411	421	408

Respondentu uzticēšanās LR veselības aprūpes sistēmai

• **24.2 %** atbildējušo respondentu novērtējuši savu izticēšanos veselības aprūpes sistēmai kā zemu (1-3 punktu intervālā).

• **12.4%** atbildējušo respondentu novērtējuši savu izticēšanos veselības aprūpes sistēmai kā augstu (8-10 punktu intervālā).

• **63.4%** atbildējušo respondentu novērtējuši savu izticēšanos veselības aprūpes sistēmai 4-7 punktu intervālā.

Uzticēšanās respondentu vērtējumā (1-10)	Biežums	Procenti	Kumulatīvie procenti
1 Neuzticos vispār	59	5.9	5.9
2	58	5.9	11.8
3	123	12.4	24.2
4	137	13.8	38.0
5	207	20.8	58.8
6	146	14.7	73.5
7	139	14.1	87.6
8	90	9.0	96.6
9	23	2.3	98.9
10 Uzticos pilnībā	11	1.1	100.0
Total	992	100.0	

Uztvertais veselības aprūpes sistēmas draudzīgums

Respondentu atbilžu sadalījums uz jautājumu: *“Cik lielā mērā, Jūsaprāt, veselības aprūpes sistēma Latvijā kopumā ir pacientam draudzīga - cik lielā mērā Jūs izjūtat to kā atbalstošu, saņemot pakalpojumus?”*

•**30.2 %** atbildējušo respondentu novērtējuši veselības aprūpes sistēmu kā maz draudzīgu (1-3 punktu intervālā)

•**10.8 %** atbildējušo respondentu novērtējuši veselības aprūpes sistēmu kā izteikti draudzīgu (8-10 punktu intervālā)

•**59%** atbildējušo respondentu novērtējuši veselības aprūpes sistēmu kā vidēji draudzīgu (4-7 punktu intervālā)

Uztvertais veselības aprūpes sistēmas draudzīgums	Biežums	Procenti	Kumulatīvie procenti
1 Absolūti nedraudzīga	85	8.8	8.8
2	87	8.9	17.7
3	121	12.4	30.2
4	125	12.9	43.1
5	183	18.8	61.9
6	150	15.5	77.4
7	115	11.8	89.3
8	77	8.0	97.2
9	18	1.8	99.0
10 Pilnīgi (absolūti) draudzīga	9	1.0	100.0
Kopumā	970	100.0	
Grūti pateikt	44		
	1014		

Secinājumi:

1. Pastāv vāja, bet statistiski nozīmīga sakarība starp institucionālo uzticēšanos un valsts apmaksāta skrīninga izmantošanu Latvijas iedzīvotājiem: augstākā institucionālā uzticēšanās korelē ar izteiktāko valsts apmaksāta skrīninga iespēju izmantošanu. Var izvirzīt pieņemumu, ka valdībai un ziņu medijiem ir komunikatīvs potenciāls vēža profilakses pasākumus un skrīninga programmu aktivākas izmantošanas veicināšanā Latvijā.
2. Pētījuma rezultāti neliecina par sakarības pastāvēšanu starp valsts apmaksāta skrīninga izmantošanu un izticēšanos veselības aprūpes sistēmai un tās uztverto draudzīgumu. Var izvirzīt pieņemumu, ka attieksmei pret veselības aprūpes sistēmu nav saistības ar lēmuma pieņemšanu par valsts apmaksāta skrīninga iespēju izmantošanu (uzaicinājumu izmantošanu un dalību skrīninga programmās).
3. Pētījuma rezultāti liecina par Latvijas pieaugušo populācijas iesaistīšanas vēža skrīninga programmās aizcinājumiem un tās veicināšanas nepieciešamību, izmantojot tām arī institūciju komunikāciju, informēšanas un izglītošanas kampaņas dažādās mērķauditorijās, lai mainītu situāciju.
4. Skrīninga iespēju izmantošana Latvijas populācijā ir nepietiekoša. Neskatoties uz to, ka pēc 60 g.v. Latvijas sieviešu īpatsvars, kas piedalās valsts apmaksāta skrīninga programmās izteikti pieaug, salīdzinot ar sieviešu grupu līdz 35 g.v., tas nesasniedz vēlamo līmeni. Vecumā no 35 līdz 59 gadiem skrīninga iespējas neizmanto gandrīz puse respondešu. Viens no vēža agrīnas profilakses veicināšanas rīkiem varētu būt valdības un ziņu mediju komunikatīvā potenciālā iedarbināšana, popularizējot skrīninga pasākumus Latvijas sabiedrībā.

PALDIES PAR UZMANĪBU!

